

keskustelua

Etukäteen postuloitu puujalka

Nyt minä pänttään.
(Pystynen 1990, 129)

Seija Ridell (1990b) kertoo, että ei malta olla puuttumatta työraporttiartikkeleissani (Julkunen 1990 a, b ja c) esitettyihin narratologiaa koskeviin huomioihin. Ridellin kommentit tarjoavat minulle yhden opettavaisen ilon ja kaksi iloista opetusta. Hän (1) antaa minulle tekosyn siteerata itseäni (2) pänttää päähäni narratologian salaisuudet ja (3) parantaa ymmärrystäni niistä edellytyksistä, jotka ovat tieteellisen argumentoinnin perustana.

Kiihkeän ja malttamattoman hyökkäyksen kohteeksi joutuminen tuntuu luonnollisesti jo sinänsä mairittevalta ja kohottavalta. Iloani lisää se, että Ridell (1990b) ei malta olla antamatta vääristettyä kuvaa kirjoituksistani. Näin hän pakottaa minut viittamaan itseeni teatteritaiteen uljaimpien perinteiden mukaisesti. Ridell nimittäin yhdistää kritiikissään muutamia tieteelliselle argumentoinnille ominaisia menettelytapoja. Hän joko:

- 1) kertoo, että olen kirjoittanut jotakin päinvastaista kuin olen kirjoittanut
- 2) kertoo, että olen käsitellyt jotakin sellaista asiaa, jota en ole käsitellyt, tai
- 3) on selvästi samaa mieltä tekstieni kanssa, mutta vastustaa niitä silti ankarasti.

Se, että Ridell onnistuu vääristämään kirjoitukseni, on nähdäkseni osittain myös minun ansiotani. Työryhmäpapereissani on taitamattomuuksia, joiden ansiosta jotakin voi jäädä hämäräksi tieteen argumentaattoreiden lisäksi myös arkiymmärrystään käyttäville lukijoille. Kirjoituksiini on jäänyt terminologista vaikiutumattomuutta¹ ja kokonaisuuden kannalta tarpeettomia yksityiskohtia (esim. narratologiaa koskevia huomioita²). Tässä suhteessa työraportti on toiminut niin kuin työraportin tuleekin: se on herättänyt Ridellin läksyttämään minut nuhteillaan parannuksen tekoon.

Suurin ansio kirjoituksieni muuttumisessa kuuluu

kuitenkin Ridellin omaksumalle tieteelliselle ajattelumetodille.

Ridell (1990b, 102) toteaa, että ”Julkunen rusikoikin narratologian sijasta itse kyhäilemäänsä olkiukkoa, jonka rakentelu lisäksi paljastaa peräti puutteellisen ymmärryksen narratologian lähtökohdista ja sen käsitteistöstä”. Ridell ei hutki tutkimatta eikä varsinkaan jätä tuomiotaan huitaisuksi ilmaan. Hän päinvastoin pänttää vaivojaan säästämättä narratologian käsitteistön päähäni ja parantaa samalla ymmärtämystäni myös käsitteistön takana olevista lähtökohdista³.

Puutteettomaan ymmärrykseen perustuvaa tieteellistä olkiukkokomediaa soveltava Ridell ei vaadi ainoastaan narratologian lähtökohtien kunnioittamista. Hän (ema, 101) kiinnittää myös laajemmin huomiota siihen, mitä tieteellisessä keskustelussa on perusteltua edellyttää. Tässäkään Ridell ei jätä kiinnostuksensa kohdetta alkuunkaan hämäräksi. Hänen argumentointitapansa antaa selkeän näytteen siitä, miten korkealle normaalin arkiymmärryksen yläpuolelle tieteellinen keskustelu edellytystensä perusteella välttämättömästi⁴ kohoaa.

Maho mustekala totalisoi

Ridell (1990b, 104) antaa ymmärtää, että yritän todistaa journalismin kuuluvan draamagenreen. Väite mairittelee. Ridellhän ilmiselvästi kohottaa minut arkiymmärryksensä ylittäneiden tieteilijöiden joukkoon! Normaalinen arkijärjen piirissä kenenkään päähän ei nimittäin pälkähtäisi mitään niin älytöntä, kuin todistaa, ”että journalistiset esitykset ovat suorastaan olemuksellisesti draamallisia”, kuten Ridell (ema.) kertoo minun tekevän.

Todistamisen asemesta sanoin, että ”(t)avoitteenani on eritellä niitä perheyhtäläisyyksiä⁵), joita on löydettävissä teatterin ja journalismin väliltä” (Julkunen 1990c, 69).

Perheyhtäläisyyden käsitteen selventämiseksi on tarpeen lainata Wittgensteinia. Hänen mukaansa on olemassa:

”Pyrkimys etsiä jotakin, mikä on yhteistä kaikille en-titeeteille, jotka tavallisesti viemme yhden yleisnimen piiriin. — Olemme taipuvaisia ajattelemaan, että esimerkiksi kaikilla peleillä on oltava jotakin yhteistä ja että tämä yhteinen ominaisuus oikeuttaa yleiskäsitteen ’peli’ soveltamisen eri peleihin — sen sijaan, että pelit muodostavat perheen, jonka jäseniä liittävät toisiinsa perheyhtäläisyys. Joillakin perheenjäsenillä on samanlainen nenä, toisilla samanlaiset kulmakarvat, toisilla taas samanlainen kävelytapa, ja nämä yhtäläisyydet menevät päällekkäin. Ajatus yleiskäsitteestä, joka on erityistapaus-

tensa yhteinen ominaisuus, liittyy muihin primitiivisiin, liian yksinkertaisiin, käsityksiin kielen rakenteesta. Sitä voidaan verrata käsitykseen, että ominaisuudet ovat niiden olioiden ainesosia, joilla on nämä ominaisuudet; että esimerkiksi kauneus on kaikkien kauniiden esineiden ainesosa – kuten alkoholi on oluen ja viinin ainesosa – ja että meillä siis voisi olla puhdasta kauneutta, jota mikään kaunis ei voi huonontaa.” (Wittgenstein 1980, 48-49; korostukset poistanut PJ).

Mitä se on?

”Erilaisia entiteettejä ei liitetä wittgensteinilaisen ajatustavan mukaan esimerkiksi draamagenreksi sen takia, että tietty ”draamallisuus” sisältyisi niihin samalla tavalla kuin alkoholi sisältyy tiettyyn viinaan tai viiniin. Entiteeteillä on oikeus olla draamallisia sillä perustella, että draamallisten entiteettien kanssa tekemisissä olevat, arkijärkeään käyttävät ihmiset, löytävät niistä erilaisia yhtäläisyyksiä muihin draamallisiin entiteetteihin nähden.” (Julkunen 1990c, 157)⁶.

Kerroin Ridellin kommentoimassa artikkelissani, että pyrkimyksenäni on etsiä perheyhtäläisyyksiä (ks. Julkunen 1990c, passim; vrt. myös ema. artikkelin nimi). Ridell (1990b, 104) on pyrkimyksestäni jyrkästi eri mieltä kanssani. Esimerkiksi: ”Julkuselta jää huomaamatta, ettei Aristoteles itse asiassa pidä draamallisten ja kertovien esitysten varsinaisimpana erona sitä...”. Tai: ”Julkunen omaksuu Aristoteleen normatiivisen tragedian määritelmän lähes sellaisenaan koskemaan myös uutisjournalismia”. Ja: ”Hän vieläpä esittää sen ikään kuin universaalina ja yleispätevänä, muut määritelmät pois-sulkevana määritelmänä”.⁷

Olen siis etsimässä draamamuodon *varsinaisinta eroa* muihin muotoihin nähden, kaikille draamaesityksille ominaista yhteistä etyylialkoholia. Tämän lisäksi käyn sankarillista taistelua – tosin välillä ”genren määrittelyn hetteikköihin” pulahdellen – yhden tieteellisen määritelmän puolesta kaikkia muita tieteellisiä määritelmiä vastaan. Kuva sykähdyttää. Sydän karvastellen joudun kuitenkin tunnustamaan, että kirjoitukseni eivät anna aihetta näin ylevään käsitykseen minusta. Sankarihahmon luomiseen on tarvittu narratologin kriittinen silmäys hetteikköille.

En ole tietääkseni koskaan ollut tekemisissä ”Aristoteleen määritelmän” kanssa. Joudun lisäksi tunnustamaan, että en ole suorittanut muitakaan tieteseen kuuluvia olemuksellisia todisteluja. Puuhani olivat päinvastaisia. Yritin tehdä arkiajatteluun mahtuvia vertailuja yleisesti tunnettujen ilmiöryhmien, nimittäin teatterin ja journalismin välille.

Arkijärkisen vertailun (vrt. Mäkelä 1990, 44) ja tieteellisen ajattelun vastakohtaisuuden takana on tarkoi-

tusperien erilaisuus. Arkijärki yhdistelee erilaisia asioita saadakseen uuden näkökulman johonkin ongelmaan. Arkijärkeilijä pyrkii toisin sanoen saamaan selville jotakin sellaista, mitä ei ollut tiennyt aikaisemmin. Samalla hän usein myös pyrkii kertomaan muille ihmisille jotakin sellaista, mitä nämä eivät ehkä ole tulleet aikaisemmin ajatelleeksi.

Tieteilijän intressi on toisenlainen. Tieteilijä pyrkii päinvastoin saamaan tieteellisiä menetelmiä käyttäen selville jotakin sellaista, jonka sekä hän itse että hänen yleisönsä tietävät jo ennestään. Huomion tulee kiinnittyä tuolloin siihen, että ennestään tiedetty on saatu selville nimenomaan tieteellisiä metodeja käyttäen. Intressinä on osoittaa tieteilijä tieteilijäksi, arkiymmärryksen ja arkiymmärryksen käyttäjien ylittäjäksi.

Olemuksellisuudenmetsästyksestäni huolimatta en (onnekseni) tyydytä Ridelliä täysin. Ridell näkee minun tehneen ”hahmotelman”, jossa ”on kuitenkin se vika, että siinä lyödään ennalta lukkoon, millainen journalistinen esitys on (’kertoja ei kontrolloi’ jne.). Tästä lähtökohdasta ei tarjoudu oikeastaan mitään tutkittavaa, koska tulokset postuloidaan etukäteen” (Ridell 1990b, 102).

Ridelliä tyydyttävä hahmotelma olisi ehkä seuraavanlainen:

- 1) asettaisin tutkimustehtäväkseni saada selville, millainen esitys journalistinen esitys on
- 2) ilmoittaisin, että käytän tieteellistä menetelmää, jonka nimi on ”huolellinen lähiluku”
- 3) liimaisin raporttini yhdelle sivulle Helsingin Sanomista leikatun lehtikirjoituksen
- 4) kertoisin raporttini muilla sivuilla, mitä kukakin on sanonut kyseisessä kirjoituksessa
- 5) saisin selville, millainen esitys journalistinen esitys on.

Tieteellisessäkin hahmotelmassa olisi kuitenkin mielestäni omat vikansa. Pienempi olisi siinä, että jokainen Helsingin Sanomien lukija näkee ilman minun tutkimustani suoraan lehdestä, millainen esitys journalistinen esitys on. Isompi vika olisi siinä, että kysymys siitä ”millainen esitys journalistinen esitys on” ei kiinnostaisi yhtäkään arkiymmärryksensä säilyttänyttä ihmistä. Eikä se kiinnostaisi montaa tieteilijääkään. Useimmilla on nimittäin arkijärki jossakin salalokerossa piilossa.

On tosin totta, että monet tieteen tekijät joutuvat virkojensa tai viranhakujensa puolesta olemaan olevinaan kiinnostuneita tällaisista ongelmista. Myös monet ns. tavalliset ihmiset ovat taipuvaisia pyydettäessä uskommaan, että tutkimustuloksessa täytyy olla jotakin syvälistä ja tärkeää, kun se on kerran akateemisesti oppiarvoisen tietelijän tekemä.

Pienet pahat korvaava iso hyvä olisikin nimenomaan keisarin vaatteissa: siinä, että ottaessani selville millainen esitys journalistinen esitys on, olisin samalla tehnyt selväksi millainen ymmärryksenkäyttäjät itse olen. Näkisin itseni yleisöni silmin joksikin suorastaan narratologiin verrattavaksi, vaikkapa ”draama-analyytikoksi”. Ja olisipa ismi tai logia mikä hyvänsä, aito arkiymmärryksen ylittäjä olisin joka tapauksessa.

Oh, dear! Onko uutinen uutinen?

Ridellin ajattelu on tutkimusasetelmien suhteen kahdessa suhteessa huomattavan ankaraa epätieteelliseen ajatteluun verrattuna.

Hän erottaa lähtökohdat ja tulokset tiukasti toisistaan. Me arjen ahdistuksessa elävät päinvastoin suorastaan haluamme, että tulokset olisivat myös lähtökohtia. Meidän on myös vaikea ymmärtää sellaista lähtökohtaa, joka ei olisi tulos mistään. Tällainen lähtökohta olisi ollut aina olemassa.

Ridellin tiukkuus näkyy myös siinä, että ainoa hänen hyväksymänsä tutkimusongelman muotoilu on: millainen x y-mäinen x on. Jos tämä on jo etukäteen ratkaistu, niin jälkikäteen ei jää hänen mukaansa mitään tutkittavaa. Arkiymmärrykselle jää salaisuudeksi, mitä tutkittavaa tämän ainoan tieteellisesti sallitun ongelmanasettelun mukaisessa ongelmassa on. Y-mäinen x on nimenomaan y-mäinen. Journalistinen esitys on journalistinen esitys.

Julkisuuden tematisoiminen draamalliseksi on pape-reissani todellakin tarkoitettu lähtökohdaksi, kuten Ridell terävännäköisesti huomauttaa. Toisaalta tämä lähtökohta on kyllä mielestäni myös tulosta jostakin, nimittäin monikymmenvuotisesta julkisten esitysten vaikutuspiirissä oleilustani ja tämän lisäksi jo jonkin aikaa jatkuneista tietoisista näkökulmanhakuyrityksistäni.

Näkökulmien etsimisen itsestään selvänä taustana oli se, että julkisuus voidaan tematisoida monilla hyvin erilaisilla tavoilla, ja että toinen tematisaatio voi olla pätevämpi yhden ongelman ratkaisuyritysten kannalta, joku toinen taas toisen. Tulin näkökulmanyhdistely-yrityksissäni siihen tulokseen, että journalismin vertaaminen teatteriin saattaisi tuoda esiin joitakin kiinnostavia näkökohtia siitä, minkälaiset julkisten kokoontumistapojen institutionaaliset käytännöt⁸ voisivat herättää JULMA-projektin tutkimusongelmia täsmäntäviä kysymyksiä.

Teatterin ja journalismin välillä on luonnollisesti osoitettavissa lähes ääretön määrä sosiaalisia samankaltaisuuksia. Lähtökohdan postulointityön kiintoisiin, mutta aikaa vieviin vaiheisiin kuului erotella tutki-

musongelman kannalta relevantintuntuiset yhtäläisyydet epärelevantintuntuista. On hauska sattuma, että valaistessaan hämäräksi jääviä perusteluja ”Julkusen ilmeisesti perinpohjin hurauttaneelle ajatukselle” Ridell (1990b, 104) osuu nimenomaan niihin yhtäläisyyksiin, jotka totean kommentoinnoin kohteena olevassa artikkelisani (Julkunen 1990c) liian yleisiksi tai muuten mielenkiinnostomiksi.

Ne teatterin ja journalismin välillä havaittavissa olevat yhtäläisyydet, jotka ovat syytä perinpohjaiseen hurauttaneisuuteeni, pitänee luetella uudestaan, toivotavasti paremmin muotoiltuina:

1) Sekä journalismissa että teatterissa on useita esiintyjä⁹. Teatterin esiintyjät ovat näyttelijöitä. Journalismin esiintyjä voisi esimerkiksi vaikkapa seuraavasti: ”Julkisuuden instituutioissa esiintyjät ovat yhteiskunnan muiden instituutioiden, osa-julkisuuksien¹⁰ edustajia; sosiaalihalituksen pääjohtaja, valtiovarainministeri, yliopiston professori, kansalaisjärjestön edustaja jnc.” (Kanervo 1990, 149).

2) Esiintyjät ovat toisiinsa nähden itsenäisiä. Tästä seuraa, että heidän toimintansa kokonaistulos ei ole yksittäisten esiintyjien tarkoittama.

3) Sekä teatterissa että journalismissa esityksen organisoijana on tietty instituutio, joka esiintyy itsekin esityksissään tavalla tai toisella.

4) Organisaattorit ja esiintyjät eivät esiinny miten sattuu, vaan tiettyjen roolien mukaisesti.

5) Esiintymisroolin perusta on siinä, että esiintyjät ottavat huomioon yleisönsä; huomioon ottaminen merkitsee sitä, että yleisö oletetaan tietynlaiseksi.

6) Esityksen julkisuudesta seuraa äskeisen perusteella, että yleisö on yhtä aikaa tietynlainen ja kuka tahansa.

Tässä ei ole lueteltu yhtään perustelua sille, että journalismi olisi draamallista. Luettelo sisältää sinänsä triviaaleja huomioita teatterin ja journalismin yhteisistä piirteistä. Niiden tarkoituksena ei ole todistaa, että journalismi olisi jotakin muuta kuin journalismia. Tarkoituksena on luoda näkökulma, joka herättää sellaisia journalistista ja muuta julkista toimintaa koskevia kysymyksiä, jotka jäisivät jostakin toisesta kulmasta katsoen kysymättä.

Journalismi ei siis ole draamallista ”välttämättömyyden pakosta” eikä mistään vähäisemmästäkään syystä. Vertailutuloksena syntyneen tematisaation puitteissa olisi kieltämättä kuitenkin käytännöllistä kutsua journalismia draamalliseksi esitysmuodoksi. ”Draamallinen” on vakiintunut ja yleisesti ymmärrettävä nimitys sellaiselle imiöjoukolle, johon journalismi äskeisen tematisaation kannalta kuuluu. Termi on käytännöllinen siksikin, että se viittaa useisiin piirteisiin (ei niinkään

Ridellin vaatimaan yhteen ”varsinaisimpaan eroon”) yhtä aikaa, jolloin kaikkia ei tarvitse aina luetella erikseen.

Uuden sanan keksiminen ”draamallisen” tilalle olisi epäilemättä tieteellistä, toisin sanoen epäkommunikatiivista. Jos kutsuisin tematisaatiotani esitellessäni journalismia esimerkiksi ”abradagabralliseksi”, niin joutuisin joka kerran erikseen selittämään, että ”abradagabrallinen” on tieteellisen työni tuloksena syntynyt vastine arkikielen ”draamalliselle”.

Lukkoon lyöty jalkapuu

”Julkusen määrittelemänä ’yleisöpaikka’ tulee journalismissa niin yleiseksi, ettei se enää ole erottelukykyinen käsite. Hänestä journalististen esitysten kautta katsellaan maailmaa ’kenenä tahansa’” (Ridell 1990b, 103). Erottelukyvyytöntä käsitettä kauhistelevan Ridellin mielessä herää väistämättä kysymys: ”ovatko esim. Aamulehden ja Kansan Uutisten luomat ’yleisöpaikat’ identtisiä”.

Kommentoinnin kohteena olevissa artikkeleissa on ehkä liian vähän puhetta julkisuuden yleisöpaikoista. Esimerkiksi Aamulehti ja Kansan Uutiset jätettiin lähes huomiotta, joten ei ole ihme, että Ridellissä herää juuri niiden (eikä puheena olleiden Annan ja HS Kuukausiliitteen) identtisyyttä koskeva kysymys. Ridellin ruodinan alla olleiden artikkeleiden yleisörooleja koskevat maininnat saattavat olla myös liian niukkoja illustroimaan kunnolla sitä, miten: ”(k)aiken kaikkiaan lukuisat kysymykset” (Ridell 1990b, 103) ”tulevat Julkusella lyödyiksi lukkoon jo ennakkoon” (ema., 104).

Lainaan siis tekstiä, jossa lukkoonlyöntejä on lukuisemmin, ja jossa Aamulehtikin mainitaan:

”Draamalliseksi esitykseksi tematisoituna julkinen esitys muodostaa kokonaisuuden, jossa useat itsenäiset aktorit yrittävät luoda kukin erikseen erilaisia yleisörooleja ja tulevat yhdessä luoneeksi sellaisen esitysinstituutiota luonnehtivan esityksensisaisten Y:n, jota kukaan esiintyjistä ei ole alunperin ainakaan aivan täsmällisesti osannut tarkoittaa. Näin vaikkapa Aamulehdellä ja Iltalehdellä, Annalla, Aviisilla ja Helsingin Sanomilla on kullakin oma erityinen, muista esitysinstituutioista poikkeava yleisöpaikkansa, joka on tarkoitettu kenelle tahansa ainakin kahdessa eri mielessä.

Mäntymäen (1990) tutkimussuunnitelmasta käy ilmi, miten naistenlehti Annan yleisöpaikka itsenäistyy ja alkaa esiintyä muiden esiintyjien joukossa. Anna ja Aviisi ovat kumpikin tarkoitettu kenelle tahansa; lukemaan luvallisten luetteloa ei ole missään saatavilla. Anna on kuitenkin tarkoitettu selvästi erilaiselle kenelle tahansa

kuin Aviisi. Kokonaisissa numeroissa esiintyvät lukijakunnanpaikat esiintyvät kaikkiin kolmeen suuntaan. Työpaikkansa Annasta Aviisiin vaihtava journalisti joutuu muuttamaan ainakin jonkin verran työtapojaan hänelle esiintyvän uuden E-ameeban sisä-Y:n takia. Hän joutuu organisoimaan näyttämölle osittain toiset D-aktorit kuin Annan yleisöpaikan silmien alla. Samatkin aktorit pyrkivät esiintymään eri tavalla.

Yleisösuhdetutkimuksen kannalta kiintoisin kulma on se, jossa esityksensisaisten yleisöpaikka esiintyy esityksenulkoiselle yleisölle (ks. Julkunen 1990, 21).

Anna sekä luo ryhmärajoitteista ketä tahansa että osallistuu yleisemmän kenen tahansa elossapitoon. Annan esityksensisaisten yleisörooli osoittaa lehden tietynlaiselle yleisöryhmälle. Lehti on kuitenkin tarkoitettu myös kenelle tahansa muulle. Kuka tahansa muu voi tutustua Annan lukijakuntaan lukemalla Annaa. Annan yhteiskunnallinen ryhmämuodostustoiminta perustuu juuri tähän. (Mäntymäki 1990, 124-125). Annan, Aviisin ja Eduskunnan yleisöpaikat esiintyvät samalle yleisölle.

Esityksensisaisiä yleisörooleja koskeva kysymys kuuluu, kuka on se yleinen Kuka-tahansa, jolle erilaisten julkisten instituutioiden yleisöpaikat esiintyvät, ja jonka mieliksi myös demokratian poliittiset päätökset näin ollen tehdään.” (Julkunen 1990e, 203-204).

Mitä se on? Minkälaiseksi draama-analyysi julkisuuden hahmottaa? Minkälaisia kysymyksiä hahmotelma herättää?

Julkisuus hahmotuu kokonaisuudeksi, jossa erilaiset instituutiot, journalismi muiden joukossa, toimivat esiintymispaikkoina ja esiintyvät itse. Käyttövoimana on kuka tahansa. Kuka-tahansa¹¹ osoittautuu yhteiskunnallisesti tuotetuksi ja historiallisesti muuttuvaksi. Kuka-tahansa on siinä mielessä merkittävä olio, että julkisuuden kaikki aktorit ottavat sen tavalla tai toisella huomioon. Kysymykset koskevat tapaa, jolla Kuka-tahansa syntyy, muuttuu ja vaikuttaa. Osan kysymyksistä voi pukea vastausehdotusten muotoon:

1) Kuka-tahansa näyttää olevan kuin alkoholi Wittgensteinin viinissä ja oluessa

2) Kuka-tahansa ei kuitenkaan ole kaikille julkisuuden vaikutuspiirissä oleville ihmisille yhteinen ominaisuus, vaan jotakin sellaista, joka

3) syntyy julkisten esitysten ja niihin nähden ulkoisen maailman vuorovaikutuksessa, missä kannattaa panna merkille, että

4) muun muassa ihmisten tietoisuudet, tahtovat minät, kuuluvat siihen esitysten ulkopuoliseen maailmaan, joka on vuorovaikutuksessa julkisuuden esitysten kanssa

5) tahtovien minujen kanssa tekemisissä ollessaan

julkisuus ei ole löytänyt yhtä kaikille minuille yhteistä piirrettä, vaan se on

6) tullut tehneeksi tietynlaisen perheyhtäläisyysvertailun, joten

7) Kuka-tahansa on useiden erilaisten piirteiden perheyhteys, joka on

8) julkisuuden instituutioiden (tarkoituksellisen ja tarkoittamatonta tarkoittaneen) toiminnan (tarkoittamatonta) tulosta, mutta samalla

9) peräisin julkisuuden ulkopuolelta, mutta

10) nähtävissä vain julkisissa esityksissä.

Draama-analyysin kirjoittamat kysymykset koskevat ensin vastausehdotusten pätevyyttä, ja sen jälkeen, jos pätevyyttä on nähtävissä, esimerkiksi sitä:

1) minkälaisista "entiteeteistä" (Wittgensteinin tässä yhteydessä hieman ontuva termi) nykyinen Kuka-tahansa tarkemmin sanoen koostuu ja minkälaisissa suhteissa entiteettiperheen jäsenet ovat toisiinsa, toisin sanoen

2) minkälaisista julkisuuden ulkopuolisista sosiaalisen toiminnan kuvioista Kuka-tahansan ainekset ovat peräisin, ja

3) millä tavalla erilaiset tahtovat minät toimivat välittäjinä Kuka-tahansaa muodostavien esitysten ja ja esitysten aineksena olevien instituutioiden välillä, eli

4) minkälaisia inhimillisiä ominaisuuksia hyväksytään ja minkälaisia hylätään Kuka-tahansaa rakennettaessa, ja

5) minkälainen kollektiivisubjekti on hyväksymis- ja hylkäämispäätöksiä tekemässä.

Perti Julkunen

Viitteet

1. "Narratologia asettaa tehtäväkseen tarkastella pelkästään tekstiä ja sen sisäistä kommunikaatiota" (Ridell 1990a, 45). Näin ollen ameebamalliin liittyvät käsitteet näyttäisivät olevan tehtävänsä puolesta narratologian käsitteistä helposti erottuvia. Narratologiassa "(t)ekstin rakenteellisen kerrontatilanteen empiiriset alku- ja reunaehdot, todellinen tekijä ja todellinen lukija, sulkeistetaan tarkastelun ulkopuolelle" (ema, 45). Ameebamalli havainnollistaa päinvastaista ohjelmaa, siis sellaista, jossa alku- ja reunaehdot otetaan huomioon ja tehtäväksi asetetaan tekstiin (tai paremmin: esitykseen) sisältyvien ja sisältyttömien tekijöiden vuorovaikutus. Keskeiseksi tehtäväksi asetuu se, miten "todellinen tekijä ja todellinen lukija" (ja heidän lisäksi "todellinen" D-aktori, esimerkiksi "todellinen" uutisaihenkilö) merkityksellistävät julkisuuden instituutioita ja omaa toimintaansa niissä (vrt. Hujanen 1990, 140-142), toisin sanoen se, millä tavalla narratologiassa "sulkeistetuiksi

alku- ja reunaehdoiksi" nimitetyt ihmiset tulkitsevat esiintymisroolejaan.

Julkilausuttujen pyrkimysten osalta näyttäisi siltä, että narratologian ja draama-analyysin käsitteiden sekoittamiseen tarvittaisiin pahaa tahtoa. Olen kuitenkin kieltämättä auttanut sekaannuksen syntymistä käyttämällä sekavia ja huonosti harkittuja käsitteennimiä. Kirjaimet "s", "i" ja "ä" nimittäin toistuvat termieni alkuosissa samantapaisessa järjestyksessä kuin narratologisissa käsitteennimissä.

*Sisäis-*alkuisen käsitteennimen käyttäminen todellisia lukijoita tai tekijöitä sulkeistamatta ei ole niin tavatonta kuin Ridellin tuotuneisuudesta voisi päätellä (ks. esim. Eskola 1990). Saattaa olla, että kiihtymystä ja sekaannusta syntyy vasta sitten, kun sisäis-termi esiintyy samassa kirjoituksessa sanan "narratologia" kanssa.

Homonymioiden käsittelyyn tottuneen arkijärjen on vaikea ymmärtää, miten lukutaitoinen ihminen voisi sekoittaa Ridellin (ks. 1990a) pänttäämän käsitteennimistön. Aakkosissa on nimittäin enemmän kirjaimia kuin sisäis-oliokäsitteistöä käsitteitä. Sisäiskäsitteet erottuvat toisistaan helposti, mutta esimerkiksi pieni b ja pieni d ovat hankalasti toistensa peilikuvia, ota siinä sitten selvää, kumpi on kumpi! Ainoa selitys sekaannusvaaraan on, että Ridellin pänttäämät käsitteet sisältävät salaisia voimia, että niillä on toisin sanoen pyhän esineen luonne. Jos vihkiytymätön koskee pyhään esineeseen, on seurauksena sekaannusta ja muita onnettomuuksia.

2. "Tarkastelkaamme nyt, millä tavalla vaihtoehdon narratologiselle näkökulmalle uutisjournalismin Julkunen tarjoaa omalla draamallisella lähestymistavallaan", kehottaa Ridell (1990b, 102) ja ottaa tarkastelumme kohteeksi mustekalaksi epäilemänsä ameebamallin (ks. Julkunen 1990b, 27), jonka olen muka kehitellyt "(p)erinteisten kommunikaatiomallien pohjalta".

Omasta mielestäni en ole tarjonnut narratologian vaihtoehdoksi mitään. Jos ameebamallia on pakko pitää vaihtoehtona jollekin, niin se on kommunikaatiomallien kuvaamien tutkimusasetelmien, siis esimerkiksi perillemenotutkimuksen ja vaikutustutkimuksen yms, vaihto.

Ridellin edustamalle ajattelutavalle tuntuu olevan ominaista, että jokaista väitelausetta pidetään lukkoonlyöntinä, jonka tarkoituksena on sulkea pois kaikki muut väitelauseet ja "julistaa toinen mahoksi". Tässä on aistittavissa perheyhtäläisyyksiä ns. tamperelaisen tiedotusopin eräisiin tieteellisiin piirteisiin. Tarkoiton tutkimusta, joka ottaa kohteeksi väitelausetta ja paljastaa ne totalisoiviksi. Suuntaus on lyömätön, sillä kaikki väitelauseet voidaan paljastaa. Kukaan ei voi varustaa jokaista virkettä riittävällä varausten paljoudella.

Ridellin ruotimat työraporttiartikkelini liittyvät kyllä laajempaan käsikirjoitukseen (Julkunen 1990d), jossa mainitsin ohimennen, että narratologian pätevyysalueen pohtiminen olisi tarpeen. Aikomuksenani ei kuitenkaan ollut läheneminen eikä kisailu Ridellin kanssa. Kuvittelin vain, että narratologialla olisi oma ongelma-alueensa, jolle draama-analyysi ei jostakin yksinkertaisesta syystä kelpaisi. Meninpä vielä ajattelemaan, että draama-analyysillä olisi oma ongelma-alueensa, jolle narratologia ei kelpaisi. Arvelin, että ongelma-alueiden ja yksinkertaisten syiden vertailusta voisi irrota jonkinlaista iloa molemmille. Läheneminen tai etääntyminen ei tuntunut tarpeelliselta. Verbijohdannaiset nimittäin implikoivat tilannetta, jossa jotakin on väärässä paikassa.

Vertailuajkeeni perustui oletukseen, että narratologia tematisoisi tutkimuskohteensa toisenlaiseksi kokonaisuudeksi kuin draama-analyysi. Ryyditiin epäilyttävästi vankentunutta kantaani seuraavalla puujalkavitsin muotoon pukemallani narratologian tuomiolla: ”Journalistisessa esityksessä esiintyvät henkilöt kylläkin esittävät kaiken muun muassa myös kertomuksia. Journalistinen esitys siis *sisältää* kertomuksia, mutta se *ei ole* kertomus, samaan tapaan kuin puurokattila sisältää useita kauraryynejä, vettä ja suolaa, mutta ei ole kauraryyni” (Julkunen 1990b, 39).

Ridellin antaman kauraryyniläksytyksen opetus on, että tieteellinen ajattelu erottautuu arkiajattelusta myös siten, että ei tunne vertailun logiikkaa. Arkielämässä A:n ja B:n suhteen vertaamisesta C:n ja D:n suhteeseen ei seuraa väitettä $A = C$.

3. Liitin narratologian kertomuksen tutkimukseen. Esimerkiksi Ojala (1983, 21-22) ja V. Pietilä (1988, 6) tekevät saman erehdyksen. Äskeisessä tekstissään V. Pietilä (1990, 64) osoittaa, että on saamansa vastaanotonta poistanut ymmärryksestään narratologiaa koskevia puutteita. Hän ottaa silti yhä kantaa kysymyksen uutisista kertomuksina – ”ennen muuta siksi, että ns. suuren maailman tiedotusopillisessa keskustelussa tämä puhetapa jatkaa kukoistustaan”.

4. Kusch (1990, 122) tarkoittanee samantapaista arkiymmärryksen ylittämisen välttämättömyyttä esittäessään teesin, jonka mukaan ”suhde tieteellisen tiedon ja sosiaalisen vallan välillä on sisäinen ja olennainen eikä ulkoinen ja satunnainen”.

5. Wittgensteinilaisesta perheyhtäläisyyden käsitteestä käytyä keskustelua ks. esimerkiksi Aarnio 1990, 110-111 ja 125; Julkunen 1990e, 156-160.

6. Suorat lainaukset eivät ole peräisin Ridellin kom-

mentoimista teksteistä.

7. Ridellin pitkää ja perinpohjaista Aristoteles-polemiikka lukiessani jouduin muistelemaan, olenko joskus todellakin maininnut jossakin Aristoteleen. Kyllä olin, melkein keskellä sivua 79. Olin viitannut samalla sivulla yhdeksään muuhun kirjoittajaan.

Tarkastelen Ridellin ruotimassa artikkelissa (Julkunen 1990c) ensin sitä, miten draamamuotoa on yleensä luonnehdittu. Tässä yhteydessä Aristoteles saa kertamaininnan. Pysin tämän jälkeen erittelemään näin koottuja piirteitä tarkemmin, jotta voisin pudottaa tutkimusongelman jäsentelyn kannalta epäolennaisimmat pois. Aristoteles putosi ensimmäisenä, häntä en mainitse toista kertaa. Olin tietysti voinut jättää Aristoteleen kokonaan mainitsemattakin. Toisaalta kyllä työprosessin vaiheiden raportointi on joskus hyödyllistä.

Genreteoreetikko Ridell päätyy Aristoteleen kautta nuhtelemaan käsitystäni romaanista. On kiintoisaa, että niillä tekstini (Julkunen 1990c) sivupoluilla, joilla käsitelen romaania, olen jokseenkin samaa mieltä kuin romaanikäsitystäni säälimättömästi suomiva Ridell (1990b, 104-105).

8. Tai institutionaalisten keskustelujen (ks. ja vrt. Nuolijärvi 1990, 120-126) julkiset muodot.

9. Asian voi ilmaista myös näin: ”Jos journalistinen teksti ymmärretään draamaksi, se on ymmärrettävä tavalla tai toisella esitykseksi, jossa *roolihenkilöt elävät tilassa omaa elämäänsä*” (Rautkorpi 1990, 118).

10. Osa- (tai erityis-) ja yleisjulkaisuuskien suhteesta ks. esim. Arminen 1990, 60-63; Julkunen 1989; 80-84; 1990e, 62-68; Järviluoma & Sarlin 1989; Pöntinen 1990, 3; Sarlin 1990, 30-45, 79-80, 136-139 ja 156.

11. Kuka-tahansa muistuttaa Varton (1990, 41) nimeäntä mahdollisuutta tai anonyymiä potentiaalisuutta. Yhteistä on muun muassa yleisönä esiintyminen, yksilöiden ja joukkojen edustajana tai korvaajana toimiminen. Molempia voidaan epäillä myös tietoisuuteen kohdistuvista standardisointipyrkimyksistä, jotka synnyttävät etikkaan liittyviä kysymyksiä (vrt. ema. 42).

Kirjallisuus

- AARNIO, Aulis. (1990) Oikeuskielen tulkinta ja ymmärtäminen. Näkökulma Wittgensteinin myöhäisfilosofiaan. Teoksessa: HIRVONEN & TUORI, 99-127.
- ARMINEN, Ilkka. (1990) Kulttuurintutkijan teesejä julkisuuden tutkimuksesta. Kommentti JULMA-projektillē. Teoksessa: Hujanen & Julkunen, 53-67.
- ESKOLA, Katarina. (1990) Kaunokirjallisuuden vas-

- tanoton analyysi ja tulkinta. Teoksessa: MÄKELÄ (toim.), 162-191.
- HIRVONEN, Ari & TUORI, Kaarlo (toim.). (1990) Oikeus, kieli ja kritiikki. Helsinki: Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisuja D: 9 & Suomen Akatemian tutkimushanke Oikeuden rajat.
- HUJANEN, Taisto. (1990) Viestinnän demokratisointi ja julkisuusteoria. Teoksessa: HUJANEN & JULKUNEN, 128-144.
- HUJANEN, Taisto & JULKUNEN, Pertti (toim.). (1990) Järkeilevä porvari ja ameebamainen asia. JULMA-projektiin työraportti julkisuudesta kulttuurin tuottajana. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja C 11.
- JULKUNEN, Pertti. (1989) Haja-ajatuksia kenestä tahansa. Tiedotustutkimus 12 (2), 78-90.
- JULKUNEN, Pertti. (1990a) Ahdistava arkisuus ja juhlistava julkisuus. Kuusikohtauksinen esitys. Työryhmä Julkisuus kulttuurin tuottajana. Tiedotustutkimus 13 (1), 17-23.
- JULKUNEN, Pertti. (1990b) Joukkotiedotus ryhmien muodostajana. Julkinen ja interaktiivinen kommentti kommunikaatio-opille. Teoksessa: HUJANEN & JULKUNEN, 4-52.
- JULKUNEN, Pertti. (1990c) Journalismi draamageneren perheenjäsenenä. Teoksessa: HUJANEN & JULKUNEN, 68-116.
- JULKUNEN, Pertti. (1990d) Julkisuus ja yhteiskuntaryhmät. Teoreettinen tutkielma draamallisten representaatioiden yleisösuhteista. Luonnos 27.5.1990. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. JULMA-projekti.
- JULKUNEN, Pertti. (1990e) Yleistetty kolmas. Julkisuusteoreettinen tutkimusohjelma draamallisten representaatioiden yleisösuhteista. Tiedotusopin lissensiaattitutkielma. Tampereen yliopisto.
- JÄRVILUOMA, Helmi & SARLIN, Kimmo. (1989) Balkanin juhlaa julkisuudessa: Sloba Horon lähteillä. Musiikin Suunta 11 (2), 63-77.
- KANERVO, Helena. (1990) Hyvinvointivaltion diskursiivisesta rakentumisesta. Teoksessa: HUJANEN & JULKUNEN, 145-152.
- KUSCH, Martin. (1990) Tieteellinen tieto ja valta. Suomentanut Tuomas Nevanlinna. Tiede & Edistys 15 (2), 122-133.
- MÄKELÄ, Klaus (toim.). (1990) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus, Helsinki.
- MÄKELÄ, Klaus. (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, 42-61.
- MÄNTYMÄKI, Eeva. (1990) Naistenlehti naiskulttuurin uusintajana. Lyhyt selostus gradutyöstä. Teoksessa: HUJANEN & JULKUNEN, 121-127.
- NUOLIJÄRVI, Pirkko. (1990) Keskustelututkimus. Teoksessa: MÄKELÄ, 114-141.
- OJALA, Aatos. (1983) Kertomus tekstityyppinä. Teoksessa: VIIKARI, 19-26.
- PIETILÄ, Veikko. (1988) Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. Tiedotustutkimus 11 (4), 5-17.
- PIETILÄ, Veikko. (1990) Oh, dear. Uutisetko kertomuksia? Tiedotustutkimus 13 (3), 64-73.
- PYSTYNEN, Harri. (1990) Jäähyväiset aseille. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.
- PÖNTINEN, Petri. (1990) Rantojensuojelu & julkisuus: Tapaus Maaseudun Tulevaisuus. Miehet, naiset ja banaali. Arki ja sukupuoli-seminaari. Banaali ja julkisuus -ryhmä. Koordinaattori Kimmo Sarlin. Jyväskylä 8.-9.11.1990.
- RAUTKORPI, Tiina. (1990) Teatteritieteen analyysimenetelmiä journalistisen tekstin analyysiin. Teoksessa: HUJANEN & JULKUNEN, 117-120.
- RIDELL, Seija. (1990a) Miten uutinen "puhuttelee"? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A 63.
- RIDELL, Seija. (1990b) Onko uutinen kauraryyni? Tiedotustutkimus 13 (3), 101-106.
- SARLIN, Kimmo. (1990) Ostojulkisuutta omakustanteella. Suomalaisten omakustanteisten äänitteiden tuotannon tarkastelua. Tampereen yliopisto. Kansanperinteen laitos. Julkaisuja 13. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A 66.
- VARTO, Juha. (1990) Journalismin etiikan lähtökohdista. Tiedotustutkimus 13 (3), 37-48.
- VIIKARI, Auli (toim.). (1983) Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 35. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Pieksämäki.
- WITTGENSTEIN, Ludvig. (1980) Sininen ja ruskea kirja. Filosofisten tutkimusten esitelmäkokoelma (1933-1935). Suomentanut Heikki Nyman. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva.